

شاهکارهای هنر زیمینی

دکتر عیسی بهنام
استاد دانشگاه

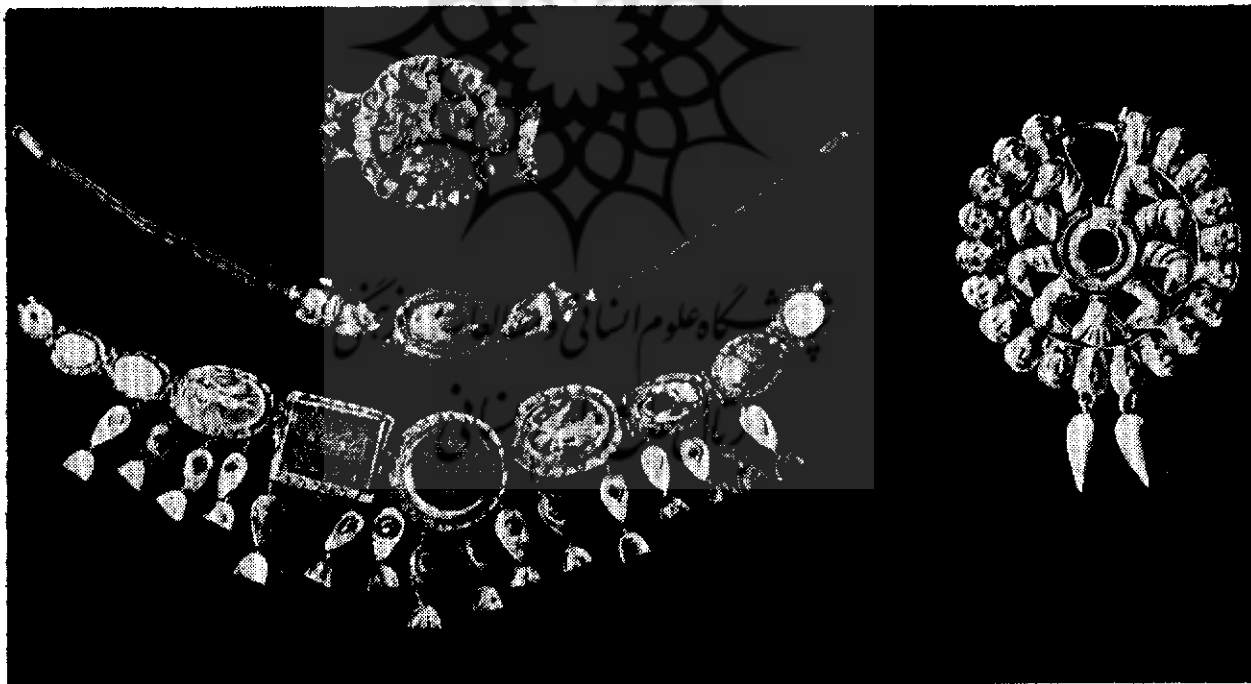
بدون شك هنرمندان ایرانی بیش از همه چیز فریفته تزیینات و هنرهای تزیینی هستند. مهمترین قسمتهای يك كاخ تزیینات سردر و بالای پنجره و کناره‌ی دیوارهای آنست. ارزنده‌ترین قسمت يك كتاب صفحات مصور آن است. همین اصل در شعر و ادبیات دوره‌های مختلف تاریخی ایران بکار برده شده. میگویند ساختن جواهرات از خصوصیات مردم چادرنشین است. آریایی‌ها پیش از این که خاک ایران را مسکن سکونت خود قرار دهند در دشتها و مراتع وسیع و سبز آسیای مرکزی زیر چادرها زندگی می‌کردند و کار عمده‌ی آنها چراندن گله‌های گوسفند و اسب بود. علت تفوق آنها بر سایر قبایل آسیا و اروپا همین خصوصیات صحراگردی آنها بود. صحراگردان تازمانی که در شهرها ثابت نشده بودند مردمان بسیار جنگجو و شجاع و نیرومند بودند و سکونت در شهرها از قدرت سربازی آنها می‌کاست.

شاید کلمه چادرنشین امروز برای ما مفهوم دیگر از معنای اصلی آن پیدا کرده است. نباید تصور کرد که چادرنشینان مردمی فقیر یا بی‌هنر بوده‌اند. در چادرهای مجلل رؤسای قبایل زیباترین قالی و ارزنده‌ترین زری و جامهای سیمین وزین و جواهرات دیده‌میشد. وقتی پدران ما وارد سرزمین ایران شدند و تشکیلات معظم شاهنشاهی را بوجود آوردند علاقه به هنرهای تزیینی را از دست ندادند. لباسهای فاخر برتن کردند. اسبهایشان را به انواع تزیینات و حتی جواهرات مزین نمودند. فرشهای گرانبها روی زمین تالارهایشان گسترده‌اند. می‌گویند پرده‌ای در مقابل ایوان کسری آویزان بود که به انواع تزیینات و جواهرات آراسته شده بود. الیاف سیم و زر آمیخته با تار و پود این پرده و نقوش بافته آن، مناظر باغ و گل

پلنگ برنزی کار ایران - از زمان اشکانی - دربروجرد پیدا شده و بصورت شمعدانی بکار برده شده است . یکی از شاهکارهای هنر فلزکاری ایران است و اکنون در موزه «کلولاند» در آمریکا محفوظ است

گردن بند و قلاب کمر و سینه برنز و گوشواره طلا مزین به یاقوت و زمرد و فیروزه از دوره اشکانی . این اشیاء در ایران پیدا شده و امروز قسمتی از آن در موزه نیویورک و قسمتی دیگر در موزه ویلادلفی محفوظ میباشد و بمنزله یکی از شاهکارهای هنر جواهرسازی ایران بحساب میآید

تعدادی از این تزیینات امروز در یکی از قفسه‌های موزه‌ی ایران باستان دیده می‌شود . و در کنار همان قفسه نقوش برجسته‌ای در روی سنگ دیده می‌شود که از تخت جمشید بدست آمده و نقش

و بلبل را نشان میداد .
به لبه‌های قبای شاهنشاهان و بزرگان دودمان هخامنشی ،
اشکال مختلف زرین آمیخته با سنگهای قیمتی دوخته شده بود .

شمعدان برنزی بصورت پلنگ، یکی دیگر از شاهکارهای هنر فلزکاری ایران است. این شمعدان امروز در یکی از مجموعه‌های شخصی نگاهداری میشود

همان تزیینات در لبه آستین و دامن قبای شاهنشاهان و درباریان مشاهده می‌گردد.

در طاق بستان نیز نقوش برجسته‌ی روی سنگ نشان میدهد که امرا و بزرگان حتی در مواقع معمولی مانند شکار و مجالس بزم، لباسهای زری منقوش به نقوش زیبا بر تن داشتند. تعداد زیادی از جواهرات عهد تاریخی ایران در موزه‌های مختلف دنیا موجود است و مایه افتخار ماست. چه خوب بود در شهر تهران موزه‌ای مخصوص جواهرات بوجود می‌آمد و اگر برای ما امروز امکان ندارد تمام جواهرات قدیم ایران را در یک محل گرد آوریم ولی لافل در کنار نمونه اصلی می‌توانیم نمونه‌های قالب‌گیری شده از جواهرات اصلی تهیه نموده در معرض نمایش قرار دهیم.

در دورانهای پیش از تاریخ جواهرات و تزیینات را با مردگان به خاک می‌سپردند تا در موقع احتیاج، مردگان بتوانند از آن استفاده کنند. البته این عقیده آنها بود و تصور میکردند انسان پس از مرگ مجدداً روی زمین برمیگردد و احتیاج به لوازم زندگی خود دارد.

باین دلیل است که بیشتر جواهرات متعلق به زمانهای پیش از تاریخ در قبرستانها بدست آمده. خنجر و جام طلای کلاردشت و گردن‌بندهای زیویه و مارلیک از همین قبیل می‌باشد. ولی مردم ایران در زمان هخامنشیان معتقد به خدای یگانه بودند و به رجعت مردگان روی زمین عقیده نداشتند. بنابراین جواهرات مردم در آن زمان از مقبره‌ها بدست نیامده بلکه بیشتر آنها در باقیمانده‌های خانه‌ها و کاخ امرا و پادشاهان بوده است.

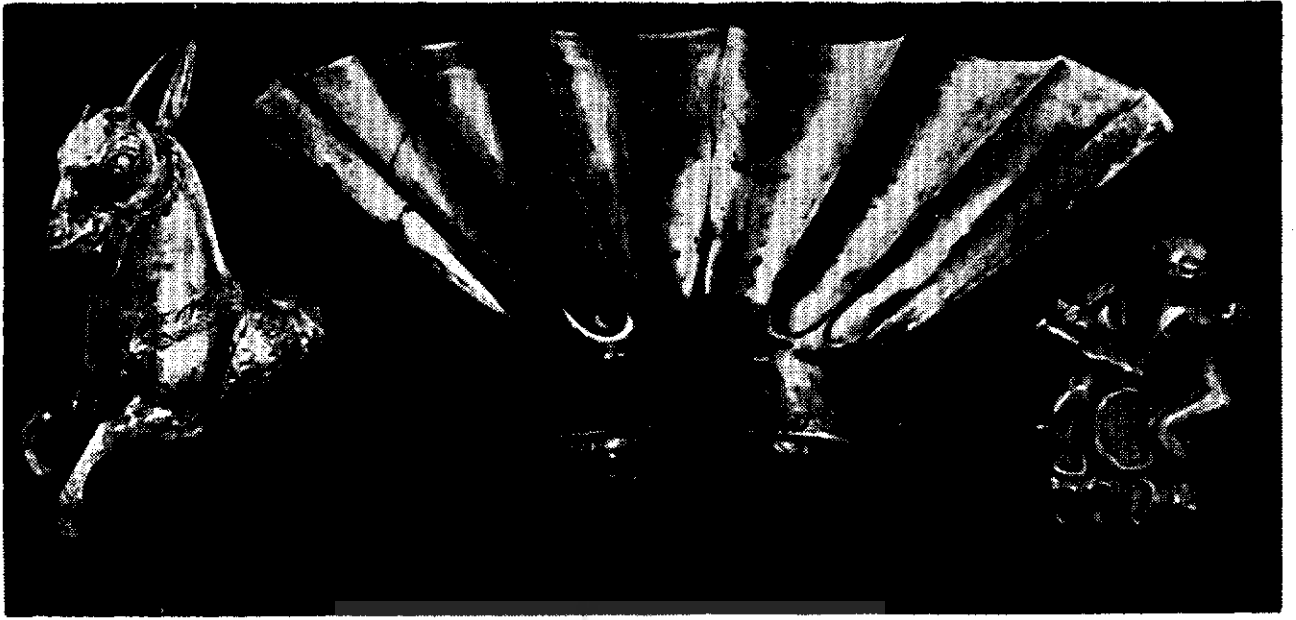
مقصود از جواهرسازی فقط ساختن دستبند و گوشواره و گردن‌بند نیست بلکه ظروف سیمین و زرین و تخت و تاج جواهر نشان و تزیینات لباس و مرکب و خیمه و بارگاه را نیز

باید جزو آن به حساب آورد.

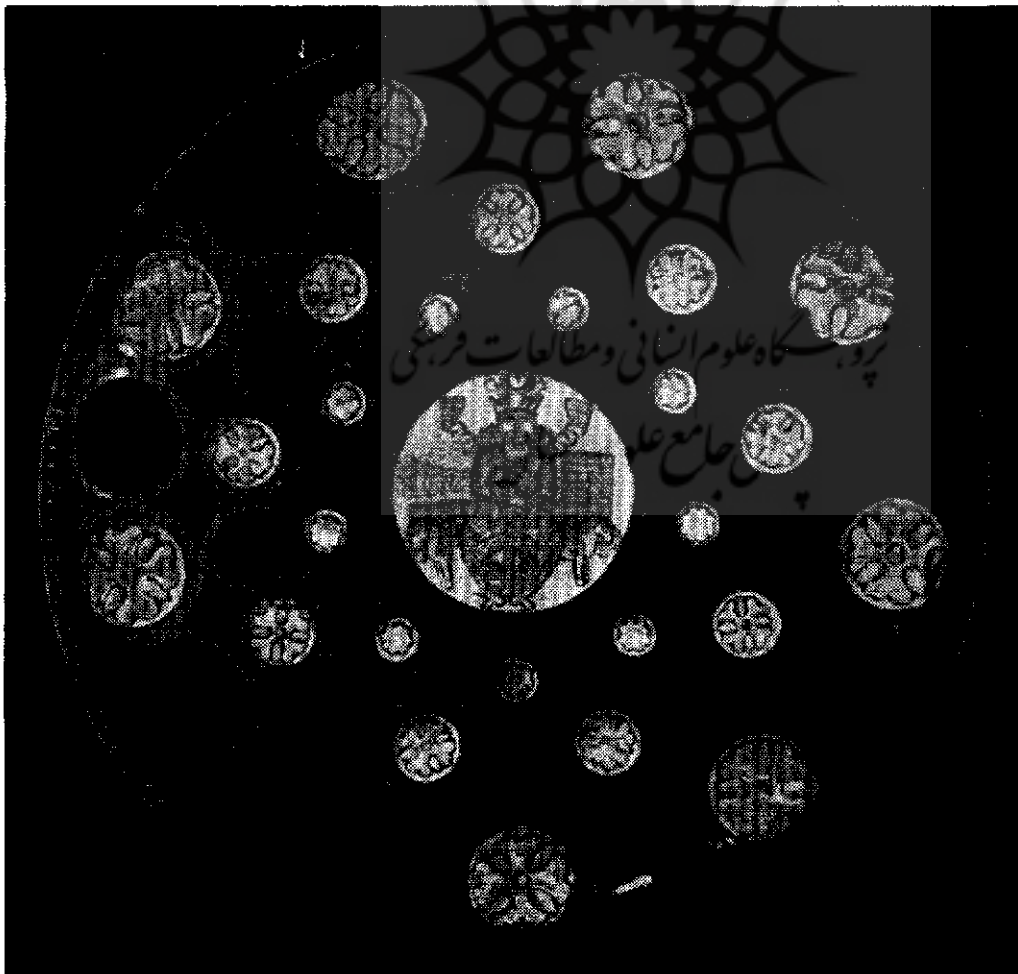
جام معروف خسرو پرویز که در کتابخانه ملی پاریس محفوظ است و در نمایشگاه هفت هزار سال هنر ایران در معرض نمایش قرار داده شده بود شهرت جهانی دارد. در داخل این جام طلا، نقش خسرو پرویز در روی تخت شاهنشاهی در حال نشسته نشان داده شده و اطراف این نقش به سنگهای قیمتی و رنگین مزین گردیده است. جام خسرو پرویز در همان زمانهای قدیم به عنوان یادگاری از ایران یا هدیه‌ای از طرف پادشاهان وارد کلیسای سنونی در پاریس شده و بعداً در قرن اخیر به کتابخانه ملی انتقال داده شد.

تمام جواهرات مکشوفه از زیویه در کردستان و اردموزه‌ی ایران باستان نشده‌اند. قسمتی از آن به خارج از ایران رفته و امروز در موزه‌های اروپا و آمریکا و در مجموعه‌های خصوصی محفوظ می‌باشد. این جواهرات متعلق به حدود سه قرن (در قرن ۱۱ تا قرن ۸ پیش از میلاد مسیح) می‌باشد و احتمالاً صاحب آن در مقابل حمله دشمن از ترس چپاول و غارت آن را در زیر خاک پنهان کرده بوده است.

در حدود ۵۰ سال پیش نظیر چنین دفینه‌ای در منطقه نامعلومی از استرآباد (گرگان کنونی) پیدا شد و از ایران خارج شد و باینکه از آن عکسبرداری شد ولی معلوم نیست اکنون در کدام منطقه دنیا می‌باشد. دفینه‌ی دیگری در منطقه‌ای از آذربایجان بنام حسنلو پیدا شده که قسمتی از آن وارد موزه ایران باستان گردیده و جام طلای معروف حسنلو جزو آن است. جواهرسازی در دورانهای اسلامی نیز در کشور ما رونق زیاد داشته و مراکز آن شهرهای اصفهان و شیراز و زنجان می‌باشد. تخت طاوس که به سنگهای قیمتی نشاندہ شده کار اصفهان است. ما در این مقاله چند نمونه از جواهرات متعلق به دوره‌های پیش از اسلام ایران را ارائه میدهم.

ظروف سیمین و زرین که در ناحیه دیلمان در مناطق کوهستانی گیلان بدست آمده و از عهد اشکانی میباشد. این اشیاء امروز در یکی از مجموعه‌های شخصی محفوظ میباشد

جام خسرو پرویز . جامی است از طلا که بر آن سنگهای قیمتی مانند فیروزه و یاقوت و زمرد نشانده شده است . این جام از زمانهای قدیم بارو پا رفته و مدتها در کلیسای سن دنی در پاریس بوده و امروز بصورت یکی از شاهکارهای بزرگ هنر ایران در کتابخانه ملی پاریس حفظ میشود